

การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหา
ภาวะมลพิษตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท
Analytical study pollution in the Buddhist scriptures and practices
to prevent pollution problems in Buddhism

พระมหามิตร ฐิตปณฺโณ, ผศ.ดร.*

พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร, ดร.**

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีจุดประสงค์ เพื่อค้นคว้าภาวะมลพิษที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและแนวทางการป้องกันและแก้ปัญหาภาวะมลพิษในเชิงพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทมีการบัญญัติสิกขาเพื่อป้องกันการกระทำใดๆ ที่จะก่อให้เกิดภาวะมลพิษหรือเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสิ่งแวดล้อม บทบัญญัติยังเอื้อต่อการปฏิบัติกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญกับการดำรงชีวิต ถึงแม้ว่าสมัยพุทธกาลยังไม่มีปัญหาเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากนักถึงกระนั้นพระพุทธองค์ก็ยังบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ทั้งหมดนี้ก็เพื่อป้องกันพระภิกษุทำการใดๆ ให้เกิดมลภาวะมลพิษได้ และเพื่อให้พระภิกษุประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้กับสังคม

หลักการและแนวทางการป้องกันปัญหาภาวะมลพิษในเชิงพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันภาวะมลพิษและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการไม่ทำลายให้เสียความสมดุลทางระบบนิเวศวิทยา พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ และมีพระวินัยเป็นกฎระเบียบในการดำเนินชีวิต พระวินัยที่พระสงฆ์รักษานี้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

แนวทางการป้องกันและการปัญหาภาวะมลพิษตามแนวทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงมีทัศนะว่า พืชทุกชนิดมีค่าเท่ากับสัตว์ทั้งหลายควรแก่การดูแลทะนุถนอมไม่น้อยไปกว่าสัตว์ ในพระวินัย พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทเป็นศีลห้ามพระสงฆ์ทำลายต้นไม้ หรือพรากของเขียว ภูตคาม ทุกชนิด ห้ามมิให้ขุดดิน ห้ามถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงบนต้นไม้ หรือในแม่น้ำลำธาร เป็นต้น ทรงบัญญัติสิกขาบท

* อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

** อาจารย์ประจำหลักสูตรศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

คุ้มครองสัตว์และธัญพืช ภูมิภาคก็ไม่ควรไปล่องละเมิดสิทธิ์ในการดำรงชีวิตของเขา สิกขาบทเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าเป็นการปกป้องและลดปัญหาภาวะมลพิษอากาศ น้ำและดินได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ของทุกสมัย

คำสำคัญ: แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษ

Abstract

This research aimed to study pollution in the Buddhist scriptures and practices to prevent pollution problems in Buddhism.

The results showed that Theravada Buddhism has Discipline for preventing any cause of pollution or the purity of the environment. Disciplines also have points contributing towards the practice to Nature and Environment. They are more important for living. Though in the Buddha's time, there isn't more problem about nature and the environment, the Buddha laid down disciplines about the environment. Whatever disciplinary codes the Buddha prescribed for protection against pollution. The Bhikkhus have to abide by for society.

Principles and Guidelines for the prevention of pollution in Buddhism. Buddha prescribed Discipline for Guidelines in the prevention of pollution and conservation of natural resources and the environment by not breaking the ecological balance. The Bhikkhus are part of human society and there are rules and discipline to regulate their life way. The discipline of Bhikkhus is in accord with the conservation of nature and environment and it can be applied in everyday life.

Guidelines for the prevention and pollution according to Buddhism. The Buddha had the vision that all plants were supposed to take care for the animals and be cherished no less than animals. In Discipline, Buddha prescribed Discipline that Bhikkhu do not destroy the woods or cause loss of greenery, Potacam of all types, prohibits excavation, do not defecate, urinate or spit saliva on the tree or in rivers, streams, etc. Discipline should be for protecting animals and cereals. Bhikkhus should not abuse rights in his

livelihood. There are disciplines that show the protection and reduction of pollution of air, water and soil all time.

Keyword; The Guidelines for prevention and Solve the problem of pollution

๑. บทนำ

มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น มนุษย์นั้นได้ดำรงชีวิตอยู่ใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ธรรมชาติน้ำหล่อเลี้ยงชีวิตมนุษย์ให้ดำเนินไปตามกฎของมัน ไม่ว่าจะ เป็นธรรมชาติที่อยู่ในกายเช่น ความเกิด ความเจ็บ ความแก่และความตาย ส่วนธรรมชาติภายนอกนั้นได้แก่ สภาพแวดล้อม เช่น อากาศ น้ำ ดิน เป็นต้น แม้ในสมัยพุทธกาลปัญหาเรื่องความสมดุลของธรรมชาติตามระบบนิเวศยังไม่เกิดขึ้นมากนัก ทั้งนี้เนื่องจากผู้คนในยุคต้นๆ นั้น ความเปลี่ยนแปลงทางด้านธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไปจึงอยู่ในวิสัยที่ธรรมชาติสามารถปรับดุลของตัวเองได้

ด้วยการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่ค่อยๆ เปลี่ยนไปอย่างมนุษย์แทบจะไม่รู้สึกตัวเลยว่าสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นกำลังมีการเปลี่ยนแปลงไป ด้วยเหตุนี้เองทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตได้อย่างไม่ลำบากนัก อีกทั้งสิ่งที่เห็นได้ด้วยตาเปล่าและไม่สามารถเห็นได้ด้วยตาเปล่าสามารถปรับตัวเข้าด้วยกันได้เป็นอย่างดี สิ่งแวดล้อมนอกจากสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติยังรวมสิ่งที่มีมนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้นด้วย หรืออาจจะกล่าวได้ว่า สิ่งแวดล้อมจะประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นในช่วงเวลาหนึ่ง เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์นั่นเอง

สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ได้แก่ บรรยากาศ น้ำ ดิน แร่ธาตุ และสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่บนโลก (พืช และสัตว์) ฯลฯ

สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สาธารณูปการต่างๆ เช่น ถนน เขื่อนกั้นน้ำ ฯลฯ หรือระบบของสถาบันสังคมมนุษย์ที่ดำเนินชีวิตอยู่ ฯลฯ

มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่ต้องการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีอากาศบริสุทธิ์ อาหารและน้ำสะอาด มีบ้านอยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมที่สะอาดและทำงานในสถานที่ปลอดภัย มีการควบคุมป้องกันมลพิษ และพิชภัยอันตรายจากโรคต่างๆ ตลอดจนการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชน

กาลเวลาผ่านไปจนถึงกระทั่งระยะเมื่อไม่กี่สิบปีมานี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทศวรรษที่ผ่านมา (ระยะสิบปี) ซึ่งเรียกกันว่า “ทศวรรษแห่งการพัฒนา” นั้น ปรากฏว่าได้เกิดมีปัญหารุนแรงด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นในบางส่วนของโลกและปัญหาดังกล่าวนี้ ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกันในทุกประเทศทั้งที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนา เช่น ปัญหาทางด้านภาวะ

มลพิษที่เกี่ยวกับน้ำ และปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมสลายเป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เป็นเหตุให้เกิดความหืดสั้นของ น้ำมัน แร่ธาตุ ป่าไม้ พืช สัตว์ ได้หมดไปอย่างรวดเร็ว

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมานี้ ล้วนมีผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ในทุกๆ ด้าน มนุษย์ต้องการผืนดินในการผลิตอาหารธรรมชาติ แต่ขณะนี้ดินก็หมดประสิทธิภาพในการผลิต ทุกวันนี้ต้องสร้างปุ๋ยเคมี เพิ่มความอุดมให้แก่ดินซึ่งผิดธรรมชาติที่เคยเป็นมา ยิ่งเพิ่มปุ๋ยเคมีลงไปมากเท่าไรก็เป็นการทำลายมากเท่านั้น คงต้องใช้เวลานานต่อการย่อยสลายผลิตภัณฑ์สังเคราะห์ต่างๆ ที่ทับถมอยู่บนแผ่นดิน ในช่วงเวลาดังกล่าว ดินก็เสื่อมคุณภาพลงไปเรื่อยๆ กว่าความอุดมสมบูรณ์จะกลับคืนมาก็คงจะใช้เวลานานทีเดียว ชีวิตมนุษย์ต้องการน้ำเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งหลับตาลงแต่ละวัน มนุษย์ต้องใช้น้ำในการอุปโภค บริโภคประจำวัน เช่น อาบ ตี๋ม ทำความสะอาดร่างกายและสิ่งต่างๆ ใช้ในการผลิตผลทางการเกษตรในไร่นา ใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม ใช้ในทางการคมนาคม ยานพาหนะบรรทุกคน บรรทุกสิ่งของไปมา ติดต่อกันโดยไม่ต้องลงทุนอะไร ใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ แต่เมื่อเกิดมลพิษทางน้ำ ประโยชน์การใช้งานเหล่านี้ย่อมลดลงและหมดไปในที่สุด แต่ความต้องการใช้ประโยชน์จากน้ำ มิได้หมดไปด้วย เมื่อความต้องการมีมาก ปัจจัยตอบสนองความต้องการมีน้อย

ปัจจุบันในหลายประเทศทั่วโลก มีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะประชากรในเขตเมือง ทำให้หน่วยงานระดับท้องถิ่นไม่สามารถดูแลหรือให้บริการขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนได้อย่างเพียงพอและทั่วถึง เช่น ที่อยู่อาศัย แหล่งน้ำ การบริการด้านสุขภาพ ประกอบกับความแออัดของอาคารสำนักงานต่างๆ อาคารบ้านเรือน การสร้างถนนหนทางทั้งใต้ดินและลอยฟ้า ทำให้อากาศที่ปนเปื้อนด้วยฝุ่นละอองถ่ายเทไม่สะดวก สามารถมองเห็นกลุ่มหมอกควันเต็มท้องถนน อีกทั้งแหล่งน้ำตามธรรมชาติก็ไม่สามารถรองรับของเสียที่มาจากมนุษย์และโรงงานอุตสาหกรรมที่ปล่อยสารมลพิษต่างๆ ลงไป จากสถานการณ์ต่างๆ เหล่านี้ได้ส่งผลให้ประชาชนเกิดการเจ็บป่วยมากขึ้นทั้งในเขตเมืองและชนบท

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัดในหลายๆ พื้นที่ การอพยพย้ายถิ่นไปสู่เมืองใหญ่ โครงการขนาดใหญ่ของรัฐที่มุ่งเป้าหมายสู่เขตเมือง เป็นสาเหตุส่วนหนึ่งทำให้มีการขยายพื้นที่ของเขตเมืองอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ มลพิษทางอากาศ ซึ่งเกิดจากการปล่อยสารมลพิษจากยานพาหนะ โรงงานอุตสาหกรรม การจราจรแออัดที่เกิดจากเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็วของยานพาหนะ และการขนส่ง อีกทั้งขยะและของเสียอันตรายจากบ้านเรือน โรงงานอุตสาหกรรมที่ละเลยไม่กำจัดอย่างถูกวิธี สาเหตุเหล่านี้ล้วนเป็นเหตุแห่งมลพิษทั้งสิ้น แล้วส่งผลผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนทั้งสิ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมในยุคปัจจุบันแล้วหาแนวทางการป้องกันและแก้ปัญหาภาวะมลพิษตามนัยพระพุทธศาสนาให้ชัดเจนแล้วนำเสนอต่อสังคมเพื่อให้เป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งในการแก้ปัญหาภาวะมลพิษอย่างถูกวิธีต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาเรื่องภาวะมลพิษที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อศึกษาหลักการและแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาภาวะมลพิษตามแนวทางพระพุทธศาสนา
๓. เพื่อเสนอแนวทางการป้องกันและการแก้ไขปัญหาภาวะมลพิษตามแนวทางพระพุทธศาสนา

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) และผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังต่อไปนี้

๑. ชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาจากเอกสารคัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาบาลีและภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา และฎีกา
๒. ชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย งานสารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ ตำรา และบทความทางวิชาการ ที่เกี่ยวข้อง
๓. รวบรวม เรียบเรียงข้อมูล จัดหมวดหมู่แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัยและแนะนำเสนอผลการวิจัย

๔. สรุปผลการวิจัย

พระพุทธศาสนามีคำสอนเกี่ยวกับการแสวงหาวิถีกำจัดทุกข์ของมนุษย์และยังมีความสำคัญกับปฏิบัติต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญกับการดำรงชีวิต ถึงแม้ว่าสมัยพุทธกาลยังไม่มีปัญหาเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากนัก ถึงกระนั้นพระพุทธองค์ก็ยังบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามเหตุการณ์ที่เกิด ทั้งหมดนี้ก็เพื่อป้องกันพระภิกษุทำการใดๆ ให้มลภาวะที่จะเกิดขึ้นได้

บัญญัติพระวินัยยังส่งผลแห่งความบริสุทธิ์ของสิ่งแวดล้อมของพระพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายใช้ชีวิตใกล้ชิดกับธรรมชาติอย่างแนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่เคยปรากฏหลักฐานใดๆ ว่าเปื่อยตเปื่อยในช่วงชิงทรัพย์ากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์มาสร้างประโยชน์ในทางวัตถุเพื่อตนเองหรือเพื่อพระศาสนาเลย ในทางตรงกันข้ามกลับอาศัยใช้สอยทรัพย์ากรธรรมชาติเหล่านั้นด้วยความซาบซึ้งในคุณค่า และมีจิตใจในการถนอมรักษาอย่างสูงส่ง ถึงกระนั้นก็ตาม ในฐานะพระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งสติปัญญาในการ

ดำเนินชีวิตที่สะท้อนในแง่มุมต่างๆ ของประสบการณ์ จึงเป็นไปได้ที่จะค้นหาหลักคำสอน เพื่อทำความเข้าใจและอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อความบริสุทธิ์แห่งอากาศ ปราศจากภาวะมลพิษทั้งทางอากาศ ทางน้ำและทางบก

อากาศ เมื่อพิจารณาสาระสำคัญของสิกขาบททางพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่า สิกขาบทเหล่านั้นล้วนแล้วแต่รักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อไม่ให้เกิดภาวะมลพิษต่อชีวิตของมวลมนุษย์ สัตว์และพืช การดำเนินชีวิตของมนุษย์มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ จะแยกจากกันไม่ได้ ฉะนั้นมนุษย์จำเป็นต้องรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการไม่ทำลาย ให้เสียความสมดุลทางระบบนิเวศวิทยา พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ และมีพระวินัยเป็นกฎระเบียบในการดำเนินชีวิต พระวินัยที่พระสงฆ์รักษานี้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากน้อยเพียงใด สามารถประยุกต์ใช้ได้มากน้อยแค่ไหน การที่พระสงฆ์จะเป็นนักอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผิดพระวินัยหรือไม่ คำตอบนี้อาจหาได้โดยการเปรียบเทียบสาระสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับพระวินัย

ภิกษุชาวเมืองสูงสูมารคิระ แคว้นภคคะ พากันก่อไฟที่ขอนใหญ่ขอนหนึ่ง ซึ่งมีโพรงแล้วฝัง ภายในโพรงนั้นมีงูเห่าตัวหนึ่งอาศัยอยู่ พอมันถูกความร้อนของไฟก็ได้เลื้อยออกมาไล่พวกภิกษุ ภิกษุทั้งหลายต่างก็วิ่งหนีไปในที่ต่างๆ เป็นเหตุให้ภิกษุผู้มักน้อยดีเตียนประณาม พระพุทธเจ้ารับสั่งให้ประชุมสงฆ์สอบถามหาสาเหตุแล้ว ทรงบัญญัติพระวินัยห้ามไม่ให้ภิกษุทำเช่นนั้นอีก ถ้ารูปใดฝ่าฝืนต้องอาบัติปาจิตตีย์ การบัญญัติสิกขาบทนี้เพื่อความผาสุกของสัตว์และความบริสุทธิ์แห่งอากาศอันเป็นส่วนสำคัญของชีวิตมนุษย์

น้ำ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติว่า “ภิกษุใดรู้ที่อยู่บริเวณน้ำมีตัวสัตว์เป็นปาจิตตีย์” สิกขาบทนี้เน้นย้ำลงไปว่า แม้สัตว์ตัวเล็กขนาดอยู่ในน้ำดื่ม ภิกษุก็ไม่ควรไปล่วงละเมิดสิทธิ์ในการดำรงชีวิตของเขา ใครล่วงละเมิดย่อมมีความผิด

เพื่อส่งเสริมให้มนุษย์ได้มีจิตสำนึกในความรักสัตว์เหมือนรักชีวิตตนเอง พระพุทธเจ้าจึงตรัสถึงธรรมชาติของสัตว์ทั้งหลายไว้ว่า “สัตว์ทั้งปวง ย่อมหวาดหวั่นต่ออาชญา สัตว์ทั้งปวงย่อมกลัวความตาย สัตว์ทั้งปวงย่อมหวาดหวั่นต่ออาชญา ชีวิตเป็นที่รักของตนๆ ทุกๆ ชีวิตเป็นเช่นใด สัตว์เหล่านั้นก็ฉนั้น สัตว์เหล่านี้ฉนั้นใด เราก็ฉนั้นนั้น นึกถึงเขาเอาตัวเราเข้าเทียบแล้วไม่ควรเช่นฆ่า ไม่ควรให้สังหารกัน” ในปาทุวรรคสิกขาบทที่ ๑๔ ทรงบัญญัติไว้ว่า “ภิกษุพึงทำการศึกษา (ตระหนัก) ว่าเราไม่อาพาธจักไม่ถ่างอุจจาระ ปัสสาวะหรือบ้วนขะพะ (น้ำลาย) ลงบนของสดเขียว” ทั้งๆ ที่ชีวิตมนุษย์เมื่อสองพันกว่าปีที่ผ่านมา ค่อนข้างจะอยู่กันอย่างสังคมบรรพกาลมากกว่า แต่กลับมีแนวความคิดในการรักษาความสะอาดแก่สิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย แนวความคิดของมนุษย์ที่จะรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในภาวะปกติจึงมิใช่เพิ่งจะเกิดขึ้นมาเมื่อโลกต้องเผชิญหน้ากับมลพิษอย่าง

หนักหน่วง ดังเช่นในปัจจุบันเท่านั้น แต่ในอดีตกาลเราก็พบหลักฐานว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงมีพระดำริและออกกฎระเบียบเพื่อให้หมู่สงฆ์ได้ปฏิบัติเป็นตัวอย่างมาแล้ว

ดิน พระองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามว่า “ภิกษุใดขุดดินเอง หรือใช้ให้คนอื่นขุดดิน ต้องอาบัติปาจิตตีย์” บัญญัติพระวินัยนี้เพื่อให้เกื้อกูลต่อดิน เพื่อไม่เบียดเบียนสรรพสัตว์ ดังปรากฏในพระไตรปิฎกตอนหนึ่งว่า สมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากภูเขาศิขณกูฏพร้อมกับหมู่ภิกษุสงฆ์ ทอดพระเนตรเห็นภูก้อนอันงดงามที่พระธนิยะกุมภการบุตรก่อสร้างขึ้นเพื่ออยู่จำพรรษาสำหรับตน พระองค์ตรัสถามว่า “นั่นอะไร น่าดูน่าชม สีเหมือนแมลงค่อมทอง” ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงดำริว่า “ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของโมฆบุรุษนั้น ไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ไฉนโมฆบุรุษจึงขยำโคลนก่อภูก้อนดินล้วนเล่า โมฆบุรุษนั้นชื่อว่าไม่มีความเอ็นดู ความอนุเคราะห์ ความไม่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลาย พวกเธอจงไปทำลายภูก้อนนั้นเสีย อย่าให้เพื่อนพรหมจารีในภายหลังเบียดเบียนหมู่สัตว์เลย ภิกษุไม่พึงทำภูก้อนดินล้วน ภิกษุใดทำต้องอาบัติทุกกฏ” จะเห็นได้ว่าพระวินัยข้อนี้มีความมุ่งหมายที่จะอนุรักษ์ดิน และป้องกันไม่ให้ภิกษุฆ่าสัตว์ นอกจากนี้แล้วยังช่วยป้องกันมลพิษทางอากาศด้วย เพราะการทำภูก้อนจะต้องทำการเผาดินให้แข็งตัว ดินนั้นจึงจะคงทน ไม่แตกง่าย นับว่าพระพุทธเจ้าทรงมองเห็นการณ์ไกลจริงๆ

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าในเบื้องต้นพระวินัยเน้นการป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อไม่ให้เกิดภาวะมลพิษ เมื่อศึกษาค้นคว้าในรายละเอียดแล้วก็จะพบว่าพระวินัยยังเน้นย้ำสาระสำคัญของวินัยแต่ละข้อให้มีความสอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่าง เมื่อบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อก็จะตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องรักษาและประยุกต์พระวินัยมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อไม่ให้เกิดภาวะมลพิษให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยเน้นให้ศึกษาบริบทของสังคมสมัยพุทธกาลแล้วนำมาเปรียบเทียบกับสมัยปัจจุบัน ในประเด็นนี้ก็จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าและพระสาวกล้วนใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติไม่ทำลายระบบนิเวศวิทยา ทั้งยังบัญญัติพระวินัยให้เกื้อกูลต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างเช่น สิ่งแวดล้อมทางอากาศ สิ่งแวดล้อมทางน้ำ สิ่งแวดล้อมทางดิน เป็นต้น แม้ประชาชนเองก็ควรเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ควรทำลายสิ่งแวดล้อมคนที่ทำลายก็ควรถูกลงโทษหรือถูกลงโทษ ปัจจุบันมนุษย์ได้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจนก่อให้เกิดภาวะมลพิษเป็นวิกฤตการณ์สภาวะแวดล้อมเป็นพิษทั่วโลก พระธรรมวินัยทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับสภาวะมลพิษในปัจจุบัน

๕. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การค้นคว้าทำวิจัยฉบับนี้มีข้อมูลครบถ้วนแต่อาจจะไม่สมบูรณ์เพียงพอ ผู้สนใจที่จะศึกษาเรื่องภาวะมลพิษในพระพุทธศาสนาควรศึกษาเพิ่มเติมได้ในแหล่งข้อมูลที่น่ามาอ้างอิงนี้ ส่วนหน่วยงานรัฐบาลหรือที่เกี่ยวข้องควรทำการศึกษาดังนี้

๑. ควรจัดให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาดูแลสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตได้และที่สำคัญประชาชนทุกคนต้องร่วมกันรักษาสีงแวดล้อมให้ดำรงอยู่ได้

๒. ควรจัดให้มีการรณรงค์เรื่องสิ่งแวดล้อมและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการทำลายสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๓. ควรจัดให้มีการจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอนเพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชนตั้งเยาววัย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือ :

กรรณิการ์ พรหมเสาร์. **พระพุทธศาสนากับการเยียวยาธรรมชาติ.** กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๖.

เกษม จันทรแก้ว. **วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม ฉบับปรับปรุง.** กรุงเทพมหานคร : อักษรสยาม

การพิมพ์, ๒๕๓๐.

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สโมสร. **ชมรมอนุรักษ์สภาพแวดล้อมไทย.** กรุงเทพมหานคร :

บริษัทประชาช่าง, ๒๕๓๘.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ และคณะ. **พระพุทธศาสนาเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ.**

กรุงเทพมหานคร : ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔.

ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์. **มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม.** กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๖.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ. **ธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วมของประชาชน และ**

กระบวนการทางด้านสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร : สายธาร, ๒๕๔๔.

สำนักธรรมชาติศึกษา. **สิ่งแวดล้อมโลก.** กรุงเทพมหานคร : สำนักธรรมชาติศึกษา, ๒๕๒๒.